

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Τοῦ μεγέθους καὶ τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ἀρχαίων
μύθιον πάνσομικρον καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἀναγνωσματαρίῳ.

Εἰσαγωγή. — Οἱ γέρανοι τοῦ Ἰδύκου. Ὅ,τι ἂν ποιῆς νόμιζε ὄρα̃ν θεοὺς τινας. — Ὁ
ἱερεὺς τοῦ Διονύσου Μακαρεὺς. Ζεὺς πάντων ἐφορᾷ τέλος. — Δάμων καὶ Φιντίας.
Ἔτερος αὐτὸς ὁ φίλος ἐστίν. — Ἡ Κοσμογονία, ἡ Θεογονία, ἡ Τιτανομαχία, ὁ Τυ-
φῶν τοῦ Ἡσιόδου. — Ὁ Ὀλυμπος τοῦ Ὀμήρου. — Ὁ Μουσηγέτης Ἀπόλλων,
ὁ Πάν, αἱ Νύμφαι τοῦ Ὀμήρου τε καὶ Ἡσιόδου. — Ὁ Ὀμηρικὸς κῆπος τῶν ἀνα-
κτόρων τοῦ Ἀλκινόου.

Λέγει ὁ ἡμέτερος κριτῆς :

« Σελ. 153 Οἱ γέρανοι τοῦ Ἰδύκου εἰς σελίδας ὀκτώ. — Σελ. 164
καὶ ἐξ. Δάμων καὶ Φιντίας εἰς σελίδ. ἕνδεκα καὶ ἡμίσειαν. — Σελ.
161 καὶ ἐξ. Ὁ ἱερεὺς τοῦ Διονύσου Μακαρεὺς εἰς σελίδας ὑπὲρ
τὰς τρεῖς, ἐνῶ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ ἐκτίθεται εἰς μίαν. Σελ. 206 ἡ Κο-
σμογονία, Θεογονία, Γιγαντομαχία, Τυφῶν εἰς σελίδας δεκα-
τέσσαρας, ἐνῶ παρ' Ἡσιόδῳ ἐν βραχυτάτοις. — Σελ. 221 καὶ ἐξ. Ὁ
Ὀλυμπος εἰς σελίδας δύο καὶ ἡμίσειαν, ἐνῶ παρ' Ὀμήρῳ εἰς ὀλίγους
στίχους. — Σελ. 164 καὶ ἐξ. ὁ Μουσηγέτης Ἀπόλλων εἰς σελίδ.
σχεδὸν τρεῖς ὅ,τι ὁ Ὀμηρικὸς εἰς Ἀπόλλωνα Πύθιον ὕμνος λέγει ἐν
στίχοις εἴκοσι πέντε. — Σελ. 227 καὶ ἐξ. Ὁ Πάν εἰς σελίδας ὑπὲρ τὰς
δύο ὅ,τι ὁ Ὀμηρικὸς εἰς Πᾶνα ὕμνος λέγει εἰς στίχους εἴκοσιν ἑπτά.
— Σελ. 258 ὁ κῆπος τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀλκινόου εἰς σελίδας τρεῖς
ὅ,τι ὁ ποιητῆς λέγει ἐν στίχοις ἕννεακαίδεκα (Ὀδύσσ. Η 113 - 131) 1).

Εἰς τοὺς Βατράχους τοῦ Ἀριστοφάνους κατελθὼν ὁ δοῦλος Ξαν-
θίας μετὰ τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὸν Ἄδην συνήντησε τὸν Αἰακόν,

1) Διὰ λόγους χρησιμοθηεῖς ὁ ἔντιμος ἡμῶν κριτῆς παραλείπει νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἐν-
ταῦθα μνημονευομένη «σελίς» εἶνε χειρόγραφος εἰς ἡμίκλαστον φύλλον χάρτου,
περὶ τὰ 700 στοιχεῖα μόνον περιέχουσα, ἐνῶ αἱ ἐντυποὶ σελίδες τῶν ἀναγνωστικῶν
βιβλίων τῶν ἀνωτέρων τάξεων παρὰ μὲν τοῖς Γερμανοῖς συνήθως ἔχουσι 2,840 στοι-
χεῖα, παρ' ἡμῶν δὲ 1500 (ἴδ. τοῦ Engelien π. χ. τὸ Ἀναγνωσμ. Ausgab. B, III
Theil, Berlin 1874 καὶ τὸ ἐμὸν τῆς Δ' τάξεως ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 88 κτλ.).

μεθ' οὐ ἤρχισε νὰ συνδιαλέγηται περὶ διαφορῶν ἀντικειμένων. Ἐτάραττεν ὁμῶς αὐτοὺς ὁ θόρυβος καὶ ἡ βοή καὶ ὁ λοιδορισμός, ὅστις ἠκούετο ἐκ τῶν ἔνδον. Περίεργος ὁ Ξανθίας ἠρώτησε τὸν Αἰακὸν περὶ τούτου, ὅστις καὶ ἐξήγησεν εἰς αὐτὸν τὸ πρᾶγμα εἰπὼν ὅτι ὁ Εὐριπίδης κατελθὼν εἰς τὸν Ἄδην καὶ καταδημαγωγῆσας τοὺς λωποδύτας καὶ τοὺς βαλαντιοτόμους καὶ τοὺς πατραλοίας καὶ τοὺς τοιχωρύχους ἐζήτηι νὰ καταρρίψῃ τὸν ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ θρόνου καθήμενον Αἰσχύλον καὶ νὰ καθίσῃ αὐτός. Ὁ Αἰσχύλος δὲν ἐδέχετο τοῦτο καὶ ἐντεῦθεν ὁ θόρυβος. Ἰνα δὲ καταπαύσῃ οὗτος καὶ ἐπέλθῃ οὕτω ἡσυχία εἰς τὸν Ἄδην, προσέθηκεν ὁ Αἰακός, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἀρχόντων νὰ τελεσθῇ διαγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο ποιητῶν περὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν τῆς ποιητικῆς καὶ δὴ κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ· νὰ ζυγισθῇ τὸ βᾶρος τῶν ἐπῶν αὐτῶν εἰς τὴν ζυγαριὰν καὶ νὰ μετρηθῇ τὸ μῆκος αὐτῶν μὲ τὸν πῆχυν: «Ταλάντῳ μουσικῆ σταθμῆσεται | καὶ κανόνας ἐξοίσουσι καὶ πήχεις ἐπῶν» 1).

Κριτῆς τοῦ παραξένου τούτου διαγωνισμοῦ εἶχε διορισθῆ ὁ Διόνυσος. Οὗτος καίτοι θεὸς τῆς μέθης, οὐχ ἦττον βδελυσσόμενος τὰ μπακάλικά ταῦτα μέσα τῆς κρίσεως ἐν ἀγανακτῆσει λέγει ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς διαγωνισθησομένους:

Ἴτε δεῦρό νυν, εἴπερ γε δεῖ καὶ τοῦτό με
ἀνδρῶν ποιητῶν τυροπωλῆσαι τέχνην 2).

Ὁ δὲ χορὸς βλέπων τὴν ζυγαριὰ καὶ τοὺς πήχεις ἐκπληκτος ἀναφωνεῖ:

α Τόδε γὰρ ἕτερον αὖ τέρας
νεοχμόν, ἀτοπίας πλέων,
ὃ τίς ἂν ἐπενόησεν ἄλλος; . .
μὰ τόν, ἐγὼ μὲν οὐδ' ἂν εἴ τις
ἔλεγέ μοι τῶν ἐπιτυχόντων,
ἐπιθόμην, ἀλλ' ὤόμην ἂν
αὐτὸν αὐτὰ ληρεῖν 3).

1) Ἀριστοφάνης, Βάτραχοι 697. 799, ἔκδ. Dindorf.

2) Ἀριστοφάνης, αὐτόθ. 1368.

3) Ἀριστοφάνης, Βάτραχοι 1371.

Ὅ,τι ὁ Ἀριστοφάνης παίζων ἐποίησε, τοῦτο ἐπέπρωτο μετὰ ὑπερδισχίλια ἔτη νὰ συμβῆ εἰς τὰς « λιπαρὰς καὶ ἰοστεφάνους καὶ ἀριζηνλώτους Ἀθήνας » αὐτοῦ. Ἐπέπρωτο νὰ ἐκπηδήσωσιν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν κριταὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἀβέλτεροι καὶ ὑποζυγιώδεις, ὥστε, ἵνα ἐπικαλύψωσι τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν μοχθηρίαν αὐτῶν, ἠνέχθησαν ἀπὸ κριτῶν νὰ μεταβληθῶσιν εἰς μπακάληδες καὶ τυροπώλας. Μὲ τὴν ζυγαριὰν καὶ μὲ τὸν πῆχυν εἰς τὰς χεῖρας μετρῶσι τὸ βάρος τῶν στοιχείων καὶ τὸ μῆκος τῶν λόγων καὶ κατ' αὐτὸ ρυθμίζουσι τὰς κριτικὰς αὐτῶν ἀποφάνσεις!!

Πρᾶγμα « νεοχμὸν καὶ ἀτοπίας πλέων »! Μέχρι τοῦδε οἱ κριταὶ τῶν λόγων ἐφίστων τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὰ τέσσαρα ταῦτα, εἰς τὸ ἦθος, εἰς τὴν γνώμην, εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν λέξιν τῶν κρινομένων λόγων, ἐπόμενοι τῇ σοφῇ διδασκαλίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς διδάσκοντος: « Τέτταρα εἶναι φημι, ἀφ' ὧν τὴν δοκιμασίαν καὶ τὴν κρίσιν χρῆναι ποιεῖσθαι τῶν λόγων ἀξιῶ. Ἔστι δὲ τὰ τέτταρα ταῦτα, ἦθος, γνώμη, τέχνη, λέξις. Σκεπτέον οὖν αἰετὶ ἡμῖν, περὶ ὧν ἢ ἀνέγνωμεν, ἢ ἠκούσαμεν, ἢ ὀπωσοῦν ἐτύχομεν, τί ὠφελεῖ ἢ βλάπτει εἰς ἦθος, τί εἰς γνώμην, τί εἰς τέχνην, τί εἰς λέξιν. Ἐξω τούτων οὐκ εἰσὶν ὄροι » 1).

Παιδάριον φαίνεται Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ὡς πρὸς τὸν ἡμέτερον κ. κριτὴν καὶ τοὺς σοφοὺς αὐτοῦ ὁμοτέχνους! Ἐκεῖνος « Ἐξω τούτων οὐκ εἰσὶν ὄροι », λέγει, ἐνῶ οὔτοι εὔρον καὶ ἄλλους, τὸ τυροπωλεῖν καὶ τὸ ζυγοστατεῖν καὶ τὸ πηχομετρεῖν τοὺς λόγους!

Ἀλλὰ « τὸ τοῦ τυχόντος, ἐναντία ταῖς δόξαις ἀποφηνάμενου, φροντίζειν εὔνηθες » 2).

Εἶνε ὕβρις πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα τοιαῦται ἀθλίων ἐωλοκρασίαι νὰ ἐξερευγῶνται κατὰ τῶν χαριστάτων καὶ παιδευτικωτάτων τοῦ δαιμονίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἀριστουργημάτων! Ἡ ἐθνικὴ τιμὴ ἀπαιτεῖ παρὰ παντός Ἕλληνας, δυναμένου πως νὰ προφυλάξῃ ταῦτα ἀπὸ τοιούτων βεβηλώσεων, νὰ σπεύσῃ πρὸς ἀμυναν αὐτῶν. Φρικιῶν ἐπὶ τῇ μιαιρᾷ ταύτῃ βεβηλώσει τῶν ἐν ἀνθρώποις σεμνοτάτων καὶ αἰσθανόμενος βαθύτατα τὸ ἐθνικὸν αἴσχος τὸ προστριβό-

1) Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς, Τέχνη ῥητορικὴ κεφ. 11, ἐδάφ. 1. Τὰ αὐτὰ καὶ παρακατιῶν, κεφ. 11, ἐδάφ. 10.

2) Ἀριστοτέλης, Τοπικὰ 104, 6, 22.

μενον πᾶσιν ἡμῖν ἐκ τῆς καπηλικῆς ταύτης τῶν τρυφερωτάτων καὶ ἀγιωτάτων καταμολύνσεως, θὰ προσπαθήσω — ὅση μοι δύναμις — νὰ εἶπω ὀλίγας λέξεις περὶ ἐκάστου αὐτῶν.

Οἱ γέρανοι τοῦ Ἰβύκου. — Ἡ κατὰ τὸν Bernardy « γλαφυρῶς λελαξευμένη πασίγνωστος παράδοσις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰβύκου » 1), ἐκτεθειμένη ἐν τῷ ἐμῷ Ἑλληνικῷ Ἀναγνωσματαρίῳ τῆς τετάρτης τάξεως κατὰ τὸ ἐξοχὸν ποίημα τοῦ δαιμονίου Γερμανοῦ ποιητοῦ Schiller « *Die Kraniche des Ibykus* » 2) εἶνε, ὡς εὐστόχως ὁ Welker ἐκφράζεται, « μία τῶν παγκάλων διατυπώσεων, δι' ὧν ἡ παιδικὴ τοῦ λαοῦ φαντασία ἔχει διατυπώσῃ τὴν αἰωνίαν ἀλήθειαν, ἐφ' ἧς, ὡς ἐπὶ βάσεως ἀπαρασαλεύτου καὶ ἀμεταστάτου, ἐδράζεται σύμπας ὁ ἠθικὸς διάκοσμος, τὴν αἰωνίαν ἀλήθειαν δηλ. ἦν ὁ Αἰσχύλος ἀπετύπωσεν ἐν τῷ ὠραίῳ αὐτοῦ ἀποσπάσματι

Ὅρᾳς δίκην ἄναυδον οὐχ ὄρωμένην
εὐδοντι καὶ στείχοντι καὶ καθημένῳ
ἐξῆς δ' ὀπιδεῖ δόχμιον, ἄλλοθ' ὕστερον.
οὐδ' ἐγκαλύπτει νύξ κακῶς εἰργασμένα,
ὅτι ἂν ποιῆς, νόμιζε ὄραν θεοὺς τινας

καὶ ἥτις χρησιμεύει ὡς παράδειγμα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ ἄνωθεν τιμωρία δι' ὁδῶν ἀγνώστων μὲν τοῖς ἀνθρώποις, γνωστοτάτων δὲ εἰς τὸν ἄνωθεν ἐπισκοποῦντα τὰ ἀνθρώπινα πάντως ἐπέρχεται τοῖς ἀμαρτάνουσιν » 3).

Ἡ παράδοσις αὕτη ἐκπηγάζει ἐκ τῶν μυχιαιτάτων τοῦ Ἑλληνι-

1) Bernardy, Grundriss der Griechischen Litteratur, 3 Bearbeit. 2 Theil, 1 Abth. Halle, 1887, § 109, σημ. 5, σελ. 678 ἐν τέλ. καὶ 679 ἐν ἀρχῇ: « Die bekannte Sage von seinem Tode (des Ibykos δηλ.) war durch das Sprichwort αἱ Ἰβύκου γέρανοι verewigt; es verband sich mit einer fein zugespitzten Erzählung » κτλ.

2) Schillers sämtliche Werke in zwölf Bänden, Leipzig, Druck und Verlag, von Philipp Reclam jun. erster Band, σελ. 154 - 159.

3) Welker, Kleine Schriften zur Griechischen Litteraturgeschichte, Bonn 1844, erster Theil, « Die Kraniche des Ibykos », σελ. 100 καὶ 107. — Αἰσχύλ. ἀπ. 284, ἐκδ. Dindorf.

κοῦ ἔθνους. Εἶνε παράδοσις ἀρχαίου τινὸς Ἑλληνικοῦ θαύματος, ἐν ᾧ συμβολικῶς καὶ σφόδρα ἐπιχαρίτως ἀπεικονίζεται ἡ ὑψίστη θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἰδέα, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ οὐδέποτε καθεύδει 1). Ἐθεωρήθη δὲ ὡς πολῦτιμον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας δημιούργημα διὸ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου τοῦ Σιδωνίου, ὅστις πρῶτος ἀφηγήθη αὐτήν 2), μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν δὲν ἔπαυσε θαυμαζομένη καὶ ὡς ἐν τῶν ἐξοχωτάτων παιδευτικῶν μέσων τιμωμένη. Ὁ Πλούταρχος, ὁ Νεμέσιος, ὁ Σουίδας, ὁ Ζηνόβιος, ὁ Ἀποστόλιος, ὁ Διογενειανός, ὁ Μακάριος, ἡ Εὐδοκία καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀναγνωσματαριογράφοι Niedergesäss, Hansen, Wirth, Dietlein καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν ἐν Λειψίᾳ σχολείων εὐλαβῶς μνημονεύουσι ταύτην ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν καὶ δαψιλῶς χρησιμοποιοῦσιν αὐτήν ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις τῆς εὐδαίμονος νεολαίας τῆς πατρίδος αὐτῶν 3).

Μόνον δ' ἡμεῖς, οἱ τὸ λαμπρὸν φῶς τῆς Ἑλλάδος κατασβεννύντες χαμαιδιδάσκαλοι, καταπτύομεν πάνθ' ὅσα τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τῶν προγόνων ἡμῶν ὡς πολῦτιμα κειμεῖλια τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἐκληροδότησεν ἐν τῇ παροινήᾳ ἡμῶν ἐξερευγόμενοι «Οἱ γέρανοι τοῦ Ἴβύκου εἰς σελ. ὀκτώ».

Ὁ ἱερεὺς τοῦ Διονύσου Μακαρεὺς—εἶνε τὸ δραματικώτατον καὶ παιδευτικώτατον τῶν διηγημάτων τοῦ Αἰλιανοῦ 4), ἐν ᾧ ἐναργέστατα ἐξελίσσεται ἡ βαθυτάτη τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ πεποίθησις, ἡ διὰ πάντων μὲν τῶν δαιμονίων αὐτοῦ συγ-

1) Bernardy, ἐνθ. ἀν. Welker, ἐνθ. ἀνωτέρω.

2) Bernardy καὶ Welker, ἐνθ. ἀνωτ.

3) Πλούταρχος, περὶ ἀδολεσχίας 509 F.—Νεμέσιος, περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, κεφ. 42, σελ. 161.—Σουίδας ἐν λέξει Ἴβυκος.—Ζηνόβιος, 1, 37: Αἱ Ἴβύκου γέρανοι.—Ἀποστόλιος 1, 85.—Διογενειανός 1, 35.—Μακάριος 1, 50.—Εὐδοκία, Ἰωνιά, ἔκδ. Flach, Lipsiae, 1880, σελ. 403, ἀριθμ. 509, προσεπισημειοῦσα: «Ὅρα τὴν ἀνείκαστον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ δικαιοκρισίαν».—Πρβλ. καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 714 τοῦ 7 βιβλίου τῆς Ἀνθολογίας ὡς ἀδέσποτον φερόμενον εἰς τὸν Ἴβυκον ἐπίγραμμα. Niedergesäss, D. Les. für Bürgerschulen, II Aufl. 1892, III Classe, σελ. 102.—Karl Hansen D. Les. V Theil, 3 Aufl. 1886, σελ. 252.—Wirth, D. Les. V Theil, Oberstufe, I Kursus, σελ. 428, ἀριθ. 154.—Dietlein, D. Leseb. Ausg. A, III. Oberstufe, 17 Aufl. 1894, σελ. 242, ἀριθ. 210.—D. Leseb. von einer Kommission der Schuldirektoren Leipsigs 1894, IV Stufe, σελ. 380, ἀριθ. 232.

4) Αἰλιανός, Ποικίλη ἱστορία, βιβλ. 13, κεφ. 2.

γραφέων εἰς τὸν κόσμον διακηρυσσομένη 1), πάντων δ' ἄριστα ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σόλωνος οὕτως διατετυπωμένη· « Αὕτη τοι δίκη ἐστὶ θεῶν, οἳ Ὀλυμπον ἔχουσιν, ὧ παῖ καὶ νεανίσκε, ἀμελεῖσθαι δοκῶν ὑπὸ θεῶν.. ταύτης τῆς δίκης οὔτε σὺ μή ποτε οὔτε ἄλλος ἀτυχῆς γενόμενος ἐπεύξεται περιγενέσθαι θεῶν· ἦν πασῶν δικῶν διαφερόντως ἔταξάν τε οἱ τάξαντες χρεῶν τε ἐξευλαβεῖσθαι τὸ παράπαν. οὐ γὰρ ἀμεληθήσει ποτὲ ὑπ' αὐτῆς· οὐχ οὕτω σμικρὸς ὢν δύσει κατὰ τὸ τῆς γῆς βάθος, οὐδ' ὑψηλὸς γενόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναπτῆσει, τίσεις δὲ αὐτῶν τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν εἴτ' ἐνθάδε μένων εἴτε καὶ ἐν Ἄδου διαπορευθεὶς εἴτε καὶ τούτων εἰς ἀγριώτερον ἔτι διακομισθεὶς τόπον » 2)· καὶ

Ζεὺς πάντων ἐφορᾷ τέλος . .

αἰεὶ δ' οὔ ἐλέηθε διαμπερές, ὅστις ἀλιτρὸν

θυμὸν ἔχη, πάντως δ' ἐς τέλος ἐξεφάνη·

ἀλλ' ὁ μὲν αὐτίκ' ἔτισεν, ὁ δ' ὕστερον· εἰ δὲ φύγωσιν

αὐτοί, μηδὲ θεῶν μοῖρ' ἐπιοῦσα κίχη,

ἤλυθε πάντως αὖτις· ἀναίτιοι ἔργα τίνουσιν

ἢ παῖδες τούτων ἢ γένος ἐξοπίσω 3).

Μόνον ἄνθρωποι ἐν τελείᾳ ἀναισθησίᾳ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἠθικοῦ διακόσμου διατελοῦντες δύνανται καταπτύοντες τὰ ὑπέρσεμνα ταῦτα νὰ εἴπωσιν « ὁ ἱερεὺς τοῦ Διονύσου Μακαρεὺς εἰς σελίδας ὑπὲρ τὰς τρεῖς, ἐνῶ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ ἐκτίθεται εἰς μίαν ».

1) Ὁ Μακαρεὺς διὰ τὰς μιᾶς αὐτοῦ τιμωρεῖται φονευομένων τῶν τέκνων αὐτοῦ, ἀπαράλλακτα ὅπως ὁ Κρέων ἐν τῇ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους, ὁ Ἰάσων ἐν τῇ Μηδείᾳ καὶ ὁ Θησεὺς ἐν τῷ Ἴππολύτῳ τοῦ Εὐριπίδου ἀποθνησκόντων καὶ φονευομένων τῶν τέκνων αὐτῶν. Ἰδ. καὶ Leop. Schmidt, die Ethik der alten Griechen, Berlin 1882, τόμ. 1, σελ. 71 περὶ τὸ μέσον καὶ τόμ. 2, σελ. 135 περὶ τὸ τέλος.

2) Πλάτων, Νόμοι 904 E-905 A.

3) Σόλων, Ὑποθήκαι εἰς ἑαυτὸν 13, στίχ. 17 καὶ 27-32. — Ἡ αὐτὴ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἰδέα καὶ ἐν Ἐξόδῳ 20, 5. Ψαλτῆρ. 20, 10. 33, 17. 36, 9. 20. 28. 38. 51, 5. 52, 6. 93, 23. 105, 19. 138, 2. Ζαχαρίας 9, 1. Ἀβδίου 1, 4. Ἀμώς 9, 2. Ἰερεμίας 16, 17. Παῦλος πρὸς Ῥωμαίους 6, 23. — Ἀρχιλόχος, ἀπ. 88, Bergk τόμ. 2, σελ. 408. Πίνδαρος Πυθιον. 3, 34. Αἰσχύλος, Ἀγαμέμνων 762. Εὐριπίδης, ἀπ. 257. 832. 970. Ἀριστοφάνης, Θεσμοφοριάζουσαι 684. Ἡρόδοτος 5, 56. Λυκοῦργος, κατὰ Λεωκράτους 79, σελ. 158. Λυσίας, κατ' Ἀνδοκίδου 20, σελ. 105. Πλάτων, Νόμ. 715 E. κτλ. κτλ.

Δάμων καὶ Φιντίας — εἶνε τὸ παγκοσμίου φήμης κλασικὸν παράδειγμα τῆς φιλικῆς ἀφοσιώσεως 1), τὸ ἀπ' αἰώνων ἀνὰ τὰ στόματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου φερόμενον καὶ τὰ μέγιστα ὑπὸ τε τῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος καὶ ὑπὸ τῶν ποιητῶν τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ὑπὸ τῶν παιδαγωγικῶς μεμορφωμένων ἀναγνωσμα-ταριογράφων τιμώμενον. Ὁ Πλούταρχος, ὁ Πολύαινος, ὁ Πορφύριος, ὁ Ἰάμβλιχος, ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης μετ' ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ ἐνδιατρίβουσιν εἰς αὐτό 2). Ὁ πολὺς Γερμανὸς ποιητὴς Schiller

1) Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ δαιμονίου Γερμανοῦ ποιητοῦ Schiller κλεισθέντι Ἑλληνικῇ τούτῳ προτύπῳ παραδείγματι τῆς φιλικῆς ἀφοσιώσεως, ὅπερ ἐγὼ μετήνεγκον εἰς τὸ ἐμὸν καταδικαζόμενον τοῦτο Ἑλληνικὸν ἀναγνωσματάριον τῆς τετάρτης τάξεως, ἐμφαίνονται πᾶσαι αἱ σεμναὶ περὶ τῆς φιλίας Ἑλληνικαὶ παραδόσεις, αἱ ἀπαθανατισθεῖσαι εἰς τὰ πρότυπα παραδείγματα τῆς φιλίας τοῦ Κάστορος καὶ Πολυδεύκου, τοῦ Θησέως καὶ Πειρίθου, τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου, τοῦ Ὀρέστου καὶ Πυλάδου, τοῦ Ἐπαμεινώδου καὶ Πελοπίδου καὶ ἐνσαρκοῦνται πᾶσαι αἱ ὑψηλαὶ περὶ τῆς φιλίας Ἑλληνικαὶ ἰδέαι: «Ἐτερος αὐτὸς ὁ φίλος ἐστίν. . φίλος βούλεται εἶναι, ὥσπερ ἡ παροιμία φησὶν, ἄλλος Ἡρακλῆς, ἄλλος οὗτος», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Ἠθικὰ Νικομάχεια 1170, 6, 7. — Ἠθικὰ Εὐδήμια 1245, α, 30). — Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός. Ἠθικὰ Νικομ. 1166, α, 31: Πρὸς δὲ τὸν φίλον ἔχειν ὥσπερ πρὸς ἑαυτὸν, ἔστι γὰρ ὁ φίλος ἄλλος αὐτός. Ἠθικὰ Εὐδήμια 1245, α, 35: Τὸ οὖν τοῦ φίλου αἰσθάνεσθαι τὸ αὐτοῦ πως ἀνάγκη αἰσθάνεσθαι εἶναι, καὶ τὸ αὐτὸν πως γνωρίζειν». «Κοινὰ τὰ φίλων», λέγει ὁ Πλάτων (Πολιτεία 424 Α καὶ 449 C) — «Ἐπὶ τὰ δεῖπνα τῶν φίλων βραδέως πορεύου, ἐπὶ δὲ τὰς ἀτυχίας ταχέως», παραγγέλει ὁ Χίλων (Στοβ. Ἀνθολογ. 3, 79, γ'.) — «Ὅς γὰρ ἂν φιλεῖται δὴ που ὑπὸ τιῶν, ἠδέως μὲν τοῦτον οἱ φιλοῦντες παρόντα ὀρώσιν, ἠδέως δ' εὖ ποιοῦσι, ποθοῦσι δέ, ἂν που ἀπίη, ἠδιστα δὲ πάλιν προσιόντα δέχονται, συνήδονται δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ ἀγαθοῖς, συνεπικουροῦσι δέ, ἂν τι σφαλλόμενον ὀρώσιν», λέγει ὁ Ξενοφῶν (Ἰέρων κεφ. 3, 2. — Τὰ αὐτὰ ὁ Ξενοφῶν καὶ ἐν Συμπόσιῳ 8, 18. καὶ ἐν Κύρου παιδείᾳ 1, 6, 24. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ῥητορικ. 1381, α, 4. Ἰδ. καὶ Πλούταρχ. Πελοπίδ. κεφ. 4). — «Ἀριστα χρήσει τοῖς φίλοις, ἂν μὴ προσμένης τὰς παρ' ἐκείνων δεήσεις, ἀλλ' αὐτεπάγγελτος αὐτοῖς ἐν καιροῖς βοηθῆς», λέγει ὁ Ἰσοκράτης (πρὸς Δημόνικον 25, σελ. 7 c). Ὁ δὲ Εὐριπίδης τὰ ἔξοχα ταῦτα: Οὐκ ἔστιν οὐδὲν κρεῖσσον ἢ φίλος σαφῆς, | οὐ πλοῦτος, οὐ τυραννίς· ἀλόγιστον δέ τι | τὸ πλῆθος ἀντάλλαγμα γενναίου φίλου (Ὀρέστης 1155. Dindorf). Ἰδε καὶ Πλάτων. Λύσις 214 Α.—216 Ε. Νόμους 837 Α καὶ Β. — Ἀριστοτέλ. Ἠθικὰ Νικομάχεια βιβλ. 9, κεφ. 11. — Ξενοφῶντ. Ἀπομνημονεύματα 1, 2, 10. 52 - 55. 2, 6, 1 - 5. 14 - 26. — Κύρου παιδεία 8, 2, 2. — Ἰσοκράτ. Αἰγινήτικὸς 10 - 12, σελ. 386 6-ε. — Ἰσαῖον, περὶ τοῦ Φιλοκτήμονος κλήρου, 1 καὶ 2, σελ. 57. — Δημοσθέν. πρὸς Νικόστρατον 7. 8. 12, σελ. 1248 - 1250 — Πλούταρχ. περὶ πολυφιλίας 93 Β - 97 Β. — Ζεὺς Φίλιος: Πλάτων. Εὐθύφρων. 6 Β. Γοργίαν 500 Β. — Πανσαλίαν 8, 31, 2.

2) Πλούταρχος, περὶ πολυφιλίας 93 Ε. — Πολύαινος, Στρατηγήματα 5, 2, 22, ἐνθα ἀντὶ τῶν Πυθαγορείων Δάμωνος καὶ Φιντίου οἱ Πυθαγόρειοι ἐπίσης Εὐήφενος καὶ Εὐκρίτος φέρονται. — Πορφύριος, βίος Πυθαγόρου 60. — Ἰάμβλιχος, βίος Πυθαγόρου, κεφ. 33, ἐδάφ. 234. — Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, βιβλὸς 10, ἀποσπ. 6.

ἐκλείψεν αὐτὸ ἐντείνοντας εἰς στίχους θαυμασίους 1). Οἱ Γερμανοὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἀναγνωσματαριογράφοι Haesters, Wirth, Engeliën, Fechner, Böckler, Fritze, Dietlein, Kehr καὶ Kriebitzsch ἀνέγραψαν αὐτὸ ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς αὐτῶν βιβλίοις ἐκτιμήσαντες τὴν ἔξοχον παιδευτικὴν αὐτοῦ δύναμιν 2). Μόνον δὲ οἱ ἐν τῇ ἀγορᾷ τραφέντες, ἐκ συμφύτου ἀπειροκαλίας προσπτύοντες πᾶν ὑψηλὸν καὶ γενναῖον, δύνανται νὰ ἐξερευγῶνται κατὰ τῶν τοιούτων ἀριστουργημάτων τὰ βλακικὰ ταῦτα « Δάμων καὶ Φιντίας εἰς σελίδας ἕνδεκα καὶ ἡμίσειαν » !

Ἄλλ' ἡ ὑμνουσία ἐνός χαμαιδιδασκάλου καὶ τοῦ Ἡροδοτείου « ἀχρηίου ὀμίλου » τῶν ὀμοσίων αὐτοῦ συναδέλφων δὲν θὰ ἀποτρέψῃ ἄνδρας, δι' ὅλου τοῦ βίου αὐτῶν ἀφοσιωθέντας εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐκπαιδεύσεως, ἀπὸ τοῦ νὰ διαφλέγῳσιν, ὅσάκις ἐγγωρῇ, τὰς εὐπλάστους ψυχὰς τῶν τρυφερῶν Ἑλληνοπαίδων εἰς τὰς ὑψηλοτάτας τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀρετῶν· εἰς τὸ ἀδούλωτον φρόνημα, εἰς τὸ μῖσος κατὰ τῆς τυραννίας, εἰς τὴν ἐθελοθυσίαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς οἰκείους, εἰς τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τοὺς φίλους, εἰς τὴν καρτεροψυχίαν, εἰς τὴν ἀνδρείαν, εἰς τὴν ἀφοβίαν πρὸς τὸν θάνατον, εἰς τὴν ἀπροφάσιστον ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, εἰς τὴν ἀπερέγκλιτον τήρησιν τῶν ὑποσχέσεων καὶ εἰς τὴν βαθυτάτην θεοσέβειαν. Αὗται δὲ εἶνε αἱ ἀρεταί, αἵτινες ὡς ἄρωμα λεπτότατον καὶ ἡδιστον ἐκ τοῦ σεμνοτάτου τούτου καὶ παιδευτικωτάτου δημιουργήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Γερμανικοῦ πνεύματος εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον διαχέονται.

1) Schiller, Sämmtliche Werke, Leipzig, Druck und Verlag v. Philipp Reklam jun. τόμ. 1 σελ. 168-171 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Die Bürgschaft (Damon und Phintias) » — Ἰδ. καὶ Leop. Schmidt, Die Ethik der alten Griechen, 2 τόμ. Berlin 1882, σελ. 338 ἐν τέλει: Nach der berühmten von Schiller verherrlichten Erzählung bitet sich Damon für Phintias κτλ.

2) Haesters und Richter, Deuts. Les. für die Oberkl. der Volksschule, 12 Aufl. 1894, σελ. 143, ἀρ. 138 (Καταλογόδηρ). — Wirth, D.L.F. höhere Töchterschulen, 3 Auf. IV Theil, Mittelstufe, II Kursus, σελ. 53, ἀρ. 38. — Engeliën-Fechner, Deuts. Leseb. III Theil, σελ. 325, ἀρ. 209. — Böckler-Fritze, D. L. für d. Oberstufe der Volks. 1873, σελ. 140, ἀρ. 109. — Dietlein, D. Les. Ausg. A, III. Oberstufe, 17 Aufl. 1894, σελ. 239, ἀρ. 208. — Dietlein, Ausg. C, II Band, Oberstufe, 12 Aufl. 1894, σελ. 91, ἀρ. 106. — Kehr und Kriebitzsch, Lesebuch für deutschen Lehrerbildungsanstalten, Erster Band, Gotha, 1874, σελ. 32, ἀρ. 25.

Ἡ Κοσμογονία, ἡ Θεογονία, ἡ Τιτανομαχία, ὁ Τυφών. — «Καὶ τὸ θαυμάζειν ἡδὺ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ . . . πάντα γὰρ ταῦτα θαυμαστά — ἐν τῷ θαυμάζειν τὸ ἐπιθυμεῖν ἐστίν — διὰ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι ἤρξαντο φιλοσοφεῖν», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης 1), — Ὁ δὲ Λογγίνος: «Ἐπὶ μὲν τέχνης θαυμάζεται τὸ ἀκριβέστατον, ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν ἔργων τὸ μέγεθος — ὅμως καθ' ὅσον οἶόν τε τὰς ψυχὰς ἀνατρέφειν πρὸς τὰ μεγάθη καὶ ὡς περ ἐγκύμονας ἀεὶ ποιεῖν γενναίου παραστήματος — φύσει δὲ πῶς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀπασιν ἀεὶ τοῦ κρείττονος ἀκούομεν, ὅθεν ἀπὸ τοῦ ἀποδεικτικοῦ περιελκόμεθα εἰς τὸ κατὰ φαντασίαν ἐκπληκτικόν, ὃ τὸ πραγματικὸν ἐγκρύπτεται περιλαμπόμενον — ἡ φύσις οὐ ταπεινὸν ἡμᾶς ζῶον οὐδ' ἀγεννὲς ἔκρινε, τὸν ἄνθρωπον . . . ἄμαχον ἔρωτα ἐνέφυσεν ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς παντὸς ἀεὶ τοῦ μεγάλου καὶ ὡς πρὸς ἡμᾶς δαιμονιωτέρου . . . ἐνθεν φυσικῶς πῶς ἀγόμενοι μὰ Δί' οὐ τὰ μικρὰ ρεῖθρα θαυμάζομεν . . . ἀλλὰ τὸν Νεῖλον καὶ Ἰστρον ἢ Ῥῆνον, πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον τὸν Ὠκεανόν· οὐδέ γε τὸ ὑφ' ἡμῶν τουτὶ φλογίον ἀνακαιόμενον . . . οὐδέ τῶν τῆς Αἰτνης κρατήρων ἀξιοθαυμαστότερον νομίζομεν, ἧς αἱ ἀναχοαὶ πέτρους τε ἐκ βυθοῦ καὶ ὄλους ὄχθους ἀναφέρουσι καὶ ποταμοὺς ἐνίοτε τοῦ γηγενοῦς ἐκείνου καὶ αὐτοῦ μόνου προχέουσι πυρός. ἀλλ' ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων ἐκεῖν' ἂν εἴποιμεν, ὡς εὐπόριστον μὲν τὸ χρεῖῶδες ἢ καὶ ἀναγκαῖον, θαυμαστὸν δ' ὅμως ἀεὶ τὸ παράδοξον 2)».

**Ἄλλ' οὐ δυνατὸν τοὺς ἀνοήτους
τούτων γνώμας προιδάσκειν 3).**

Αὐτοὶ πάντοτε ὡς ἀπ' ὄνου πεσόντες θὰ κραυγάζωσιν « ἡ Κοσμογονία, Θεογονία, Γιγαντομαχία, Τυφών εἰς σελίδας δεκατέσσαρας, ἐνῶ παρ' Ἡσιόδῳ ἐν βραχυτάτοις » οὔτε Ὅμηρον σεβόμενοι οὔτε Ἡσιόδον τιμῶντες, οὔτε Ἀριστοτέλην λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, οὔτε Λογγίνον ἐν μοίρᾳ τινὶ τιθέμενοι.

Τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἐψεύδοντο, ὡς οἱ ἔσχατοι τῶν ἀχθοφόρων!

Ὁ ἡμέτερος κ. κριτῆς δύο ψεύδη εἰς δύο στίχους λέγει ὁ γεννάδας.

1) Ἀριστοτέλης, Ῥητορικὴ 1371, α, 30. 6, 10 — 1371, α, 32. — Μετὰ τὰ φυσικὰ 982, 6, 12.

2) Λογγίνος, Περὶ ὕψους 36, 3. 9, 1. 15, 11. 35, 2 - 5.

3) Σοφοκλῆς, Αἶας 162.

Ψεύδος πρῶτον. — Οὔτε ὁ Ἡσίοδος ἔχει « Γιγαντομαχίαν » οὔτε τὸ κατακρινόμενον βιβλίον ἔχει τοιαύτην. Καὶ ὁ Ἡσίοδος καὶ τὸ κατακρινόμενον βιβλίον ἔχουσι « Τιτανομαχίαν », διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι κατὰ μὲν τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου ἡ « Γιγαντομαχία » ἦτο ἄγνωστος, τὸ δ' ἐμὸν ἀναγνωστ. βιβλίον ἐκ τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Ὀμήρου τὴν ὕλην ἀντλεῖ. Τῆς Γιγαντομαχίας μνείαν ποιεῖται ὁ Πίνδαρος ἐν Νεμεονικῶν (1, 67), ἐκθέτει αὐτὴν ὁ Ἀπολλόδωρος (1, 6, 2 καὶ 3) καὶ ποιητικῶς διεξέρχεται ὁ Ὀβίδιος ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσιν αὐτοῦ (1, 151 καὶ ἐξ.).

Ψεύδος δεύτερον. — Παρ' Ἡσιόδῳ δὲν εἶνε « ἐν βραχυτάτοις » ἐκτεθειμένα ταῦτα. Ἀπὸ τῶν στίχων τῆς Θεογονίας 115-986 ἐκτίθενται καθόλου εἰπεῖν πάντα ταῦτα, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ στ. 115-382 ἰδίως τὰ περὶ τῆς Κοσμογονίας, ἀπὸ τοῦ στίχ. 404-906 τὰ περὶ τῆς Θεογονίας, ἀπὸ τοῦ στίχ. 164-210 καὶ 458-500 καὶ 616-745 τὰ περὶ τῆς Τιτανομαχίας καὶ ἀπὸ τοῦ στίχ. 820-880 τὰ περὶ τοῦ Τυφῶνος. Ἀναλογιζόμενος δέ τις ἅμα μὲν τὸ σφυρήλατον τῶν διανοημάτων τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἅμα δὲ τὴν διὰ τὴν παιδικὴν ἀντίληψιν ἀπαιτουμένην σαφήνειαν καὶ ἐνάργειαν τῆς ἐκθέσεως δὲν δύναται νὰ εἴπη — ἂν εἶνε νήφων καὶ ἔχη συνείδησιν τῶν λόγων αὐτοῦ — ὅ,τι ὁ ἡμέτερος κριτῆς λέγει ἐνταῦθα, ὅσον ὀλίγα καὶ ἂν παραληφθῶσιν ἐκ τοῦ οὐκ εὐκαταφρονήτου τούτου ποσοῦ τῶν 871 Ἡσιοδεῶν στίχων εἰς ἀναγνωστικὰ βιβλία παιδαρίων ὀκταετῶν καὶ ἐνεαετῶν.

Ἄλλ' « ὁ ἄκρατος ὀλίγα ἀναγκάζει φρονεῖν », κατὰ τὸν Μένανδρον, διότι « οἶνω ἀμέτρῳ ἢ μὲν γλῶττα παραποδίζεται, παρίεται δὲ τὰ χεῖλη· ὀφθαλμοὶ δὲ παρατρέπονται οἷον κολυμβώσης τῆς ὄψεως ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς ὑγρότητος· καὶ ψεύδεσθαι βεβιασμένοι, κύκλω μὲν ἠγοῦνται περιφέρεσθαι τὰ πάντα, ἀριθμεῖν δὲ οὐ δύνανται » κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα 1).

Ὁ Ὀλυμπος. — Λέγει ὁ κ. κριτῆς :

« Ὁ Ὀλυμπος εἰς σελίδας δύο καὶ ἡμίσειαν, ἐνῶ παρ' Ὀμήρῳ εἰς ὀλίγους στίχους ».

Ἀμάθεια παχεῖα τὸ δυσχυρίζεθαι ὅτι παρ' Ὀμήρῳ ὁ Ὀλυμπος

1) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Παιδαγωγὸς βιβλ. 2, κεφ. 2, ἐκδ. Potler σελ. 180.

ἐν ὀλίγοις στίχοις φέρεται καὶ συκοφαντία τὸ ψέγειν ἄνευ ἀποδείξεως. Ἐν 88 χωρίοις τοῦ Ὀμήρου γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ὀλύμπου! ἐν 88! Διότι γίνεται λόγος παρ' αὐτῷ περὶ τοῦ μεγέθους, τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἀποστάσεως αὐτοῦ, περὶ τῶν κορυφῶν καὶ τῶν κοιλάδων καὶ τῶν φαράγγων αὐτοῦ, περὶ τῶν εἰς τὰς κορυφὰς αὐτοῦ συναθροισμένων καὶ ἐκεῖθεν ἐφ' ἅπαντα τὸν κόσμον διασκορπιζομένων νεφῶν, περὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεως τῶν ἀνέμων, τῶν βροχῶν, τῶν χιόνων καὶ τοῦ φωτός, περὶ τῶν ἐπὶ τῶν κορυφῶν αὐτοῦ ἀνακτόρων τοῦ τε Διὸς καὶ πάντων τῶν λοιπῶν οὐρανίων θεῶν, περὶ τοῦ περιβάλλοντος πάντα τὰ θεῖα ταῦτα ἀνάκτορα τείχους καὶ περὶ τῶν νεφελῶν, τῶν πυλῶν αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν Ὠρῶν, τῶν φυλάκων αὐτοῦ, περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Διὸς εἰς οἰκογενειακὰς συναναστροφὰς καὶ εἰς ἐπισήμους συνελεύσεις συνεργουμένων θεῶν, περὶ τῆς κατ' αὐτὰς ἐπικρατούσης ἐθημοτυπίας καὶ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ποικίλων καὶ εὐγενεστάτων διὰ τῆς φόρμιγγος τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν ἄσμάτων τῶν Μουσῶν τέρψεων αὐτῶν 1).

Ταῦτα ἂν ἐγνώριζεν ὁ ἱερεὺς τῶν λεπτῶν τούτων λήρων ἡμέτερος κριτῆς καὶ δὲν ἐνόμιζεν ὅτι περὶ Ὀλύμπου γίνεται λόγος μόνον ἐν τῷ συνηθέστατα ἐν τοῖς σχολείοις διδασκόμενῳ χωρίῳ τῆς Ὀδυσσεΐας (ζ 41), δὲν θὰ ἔλεγεν ἴσως ἐνώπιον πάντων τῶν λογίων τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὅτι μόνον εἰς ἓνα ἀποχειροβίωτον συγχωρεῖται· «ὁ Ὀλυμπος εἰς σελίδας δύο καὶ ἡμίσειαν, ἐνῶ παρ' Ὀμήρῳ εἰς ὀλίγους στίχους».

Ὁ Μουσηγέτης Ἀπόλλων καὶ ὁ Πάν. — Καταπτύων καὶ τούτους τοὺς μύθους ὁ ἡμέτερος κριτῆς λέγει:

«Ὁ Μουσηγέτης Ἀπόλλων εἰς σελ. σχεδὸν τρεῖς ὅτι ὁ Ὀμηρικὸς ὕμνος λέγει εἰς στίχους εἴκοσι πέντε 2) — Ὁ Πάν εἰς σελίδας ὑπὲρ τὰς δύο ὅτι ὁ Ὀμηρικὸς ὕμνος λέγει εἰς στίχους εἴκοσιν ἑπτὰ».

1) Ἴδε *Friedreich*, die Realien in der Iliade und Odyssee, 1856, σελ. 33.— *Nägelsbach*, Homerische Theologie, 1884, σ. 23, § 4 καὶ ἐν σελ. 388, σημ. 22 § 13 τῆς Anhang αὐτοῦ.— *Welker*, Griechische Götterlehre, 1857, τόμ. 1, σελ. 172.— *Ameis*, Anhang zu Homers Odyssee u, 31.

2) Καὶ ἐνταῦθα ὁ εἰς τυροπωλικὴν τέχνην τὴν κριτικὴν ἐπιστήμην μεταβαλὼν παράξενος οὗτος καὶ παρακεκομμένος τῆς νέας Ἑλλάδος ἡμέτερος κριτῆς ψεύδεται, ὡς εἶνε φυσικὸν εἰς τὰ «ὑποκείμενα» τοῦ φυράματος τούτου. Ἡ ἐπιγραφή τοῦ κεφαλαίου

Ὁ Σοφοκλῆς ἀποκρινόμενος πρὸς ταῦτα λέγει: « Ταῦτ' ἐστὶ τᾶπη μωρίας πολλῆς πλέα » 1). Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐκμυκτηρίζων τοὺς τοιαῦτα ληροῦντας λέγει: « Πάντων τῶν λόγων ἀπὸ διανοίας καὶ ἤθους ρεόντων, οὐχ οἷόν τ' ἐστὶ γελοίους τινὰς προέσθαι λόγους, μὴ οὐχὶ ἀπὸ γελοίου ἤθους φερομένους » 2). Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης βδελυσσόμενοι τὰ παροιμήματα ταῦτα λέγουσι: « Τὸ μὲν οὖν περὶ πολλῶν ἢ ὀλίγων γραμμάτων ποιήσασθαι τὸν λόγον λίαν εὐήθης. — Γελοῖον δὲ καὶ φαῦλον τὸ πρὸ τῶν βελτίστων τὰ βραχύτερα αἰρουμένους φαίνεσθαι. — Νῦν δὲ γελοίως τὴν διήγησιν φασὶν δεῖν εἶναι ταχεῖαν » 3). — Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐπιπλήττων τοὺς κρίνοντας προσοχῆς ἄξια τὰ τοιαῦτα ληρήματα λέγει: « Ἀλλὰ γὰρ ἴσως εὐήθης τὸ τοὺς εὐήθεις τῶν λόγων λίαν ἐξετάζειν » 4), ὡς καὶ ἄλλοτε ἐμνημονεύθη.

Εἶνε διδάσκαλοι, εἶνε ἐλληνομαθεῖς, εἶνε ἄνθρωποι ἐπὶ τέλους οἱ διεξερχόμενοι τὰ ὑψίστα καὶ πάγκαλα δημιουργήματα τοῦ εὐγενεστάτου τῶν ἐν ἀνθρώποις πνευμάτων, τοῦ πνεύματος τοῦ Ἑλληνικοῦ, οἱ διεξερχόμενοι τοὺς περὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν Μουσῶν, τοὺς περὶ τοῦ Πανός καὶ τῶν Νυμφῶν μύθους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἀναίσθητοι ὄλως πρὸς τὰ οὐράνια κάλλη αὐτῶν νὰ μετρῶσι τὸν ἀριθμὸν τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφάβητου καὶ νὰ πηχομετρῶσι τὸ μῆκος τῶν γραμμῶν καὶ τῶν σελίδων; Τίποτε δὲν εὖρον οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι

τούτου ἐν τῷ κατακρινόμενῳ βιβλίῳ εἶνε· α ὁ Μουσηγέτης Ἀπόλλων», κάτωθεν δ' αὐτῆς φέρονται αἱ παραπομπαὶ « Ὀμηρ. ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα Πύθιον καὶ Ἡσίοδος, Θεογονία 36 καὶ ἐξ. » Ὁ κ. κριτῆς ἐνόμισεν ἔντιμον νὰ ἀποσιωπήσῃ τοὺς ἀπὸ 36 - 50 στίχους τῆς Θεογονίας, καπηλικῶς τῷ τρόπῳ καὶ αὐθις θέλων νὰ κερδήσῃ ἀθεμίτως στίχους 14, ὅπως εὖρη τὴν εὐκαιρίαν νὰ οἰκτείρῃ καὶ ἐνταῦθα τὴν διαδόητον μακρηγορίαν τῆς ἐκθέσεως τοῦ κατακρινόμενου βιβλίου. Ἀλλ' ὄχι « σχεδὸν τρεῖς », ἀλλὰ καὶ τρεῖς ἀκέραιαι σελίδες, καὶ ὄχι σελίδες « σχεδὸν τρεῖς » χειρόγραφοι καὶ ἐν ἡμικλάστῳ χάρτῃ, ἀλλὰ σελίδες ἀκέραιαι τρεῖς καὶ πέντε καὶ δέκα καὶ εἴκοσι ἐντυποὶ ἂν ἀπητοῦντο πρὸς ἐκθεσὶν τῶν παγκάλων περιγραφῶν τούτων τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως πρὸ τοῦ εὐφαντάστου πνεύματος τῶν τρυφερῶν Ἑλληνοπαίδων, θὰ τὸ ἔπραττον προθύμως καὶ ἐν πλήρει ἐπιστημονικῇ συνειδήσει ὅτι σφόδρα θὰ συνετέλουν εἰς τὴν ἡμέρωσιν τοῦ ἤθους καὶ εἰς τὴν ἐγγέννησιν φρονήματος Ἑλληνικοῦ εἰς τὰς εὐπλάστους ψυχὰς τῶν τέκνων ἡμῶν.

1) Σοφοκλῆς, Αἶας 745.

2) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Παιδαγωγός, βιβλ. 2, κεφ. 5, ἔκδ. Potter, σελ. 195.

3) Πλάτων, Νόμοι 722 Α καὶ 887 Β. — Ἀριστοτέλης, Ῥητορικὴ 1416, 6, 30.

4) Ἀριστοτέλης, περὶ μορίων ζώων 664, 6, 18.

καλὸν ἐν αὐτοῖς; Τίποτε δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκινήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτῶν; Τίποτε δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξάρῃ τὴν φαντασίαν αὐτῶν;

Ἐπάρχει παράστασις τῆς φύσεως καὶ σύμπαντος τοῦ κόσμου ποιητικωτέρα τῆς καλλιπρεποῦς παραστάσεως, ἣν συνέλαβε τὸ δαιμόνιον Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἣν διετύπωσε ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ χαριστάτῃ μυθολογίᾳ αὐτοῦ; 1) Ἐπάρχουσι τοῦ ἀπαραμίλλου τούτου πνευματικοῦ δημιουργήματος καλλιπρεπέστερα καὶ ἐπιχαριτώτερα δημιουργήματα τῶν μύθων τοῦ Μουσηγέτου Ἀπόλλωνος καὶ τῶν Μουσῶν, τοῦ Πανός καὶ τῶν Νυμφῶν;

Ἐν Ὀλύμπῳ, τῇ κατοικίᾳ τῶν Οὐρανιῶνων, ἡ χρυσὴ φόρμιγξ τοῦ Μουσηγέτου Ἀπόλλωνος καὶ τὰ καλλίμολπα ἄσματα τῶν ἰοστεφάνων Μουσῶν ἀποτελοῦσιν ἀναπόστατον μέρος τῆς εὐφροσύνης τῶν θεῶν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου αὐτῶν Ἀπόλλων ὁ Μουσηγέτης κρούει τὴν φόρμιγγα αὐτοῦ, αἱ δὲ Μοῦσαι «ἀμειβόμεναι ὀπίκαλῃ» ἄδουσιν, ἐξυμνοῦσαι τὸ γένος τῶν θεῶν, αοῦς Γαῖα καὶ Οὐρανός εὐρύς ἔτικτον». Ἡ θεία συμφωνία τοῦ Ἀπόλλωνος μὲν διὰ τῆς λύρας προκαθυγουμένου, τῶν Μουσῶν δὲ «ὀπίκαλῃ» ὕμνουσῶν τὰ ἄμβροτα τῶν θεῶν δῶρα διασκεδάζουσιν ἐκ τοῦ νοῦ πάσας τὰς μερίμνας αὐτῶν. Γεγανωμένοι δὲ ἐκ τῆς ᾠδῆς ταύτης τῶν Μουσῶν καὶ βεβακχευμένοι ὑπὸ τῶν ἠδυμελῶν τόνων τῆς λύρας τοῦ Ἀπόλλωνος προβάλλουσιν εἰς τὸ μέσον τῆς ὀμηγύρεως τῶν θεῶν αἱ εὐπλόκαμοι Χάριτες, αἱ εὐφρονεῖς Ὠραι, ἡ Ἀρμονία, ἡ Ἥβη, ἡ ποικιλόθρονος ἀθάνατος Ἀφροδίτη καὶ ἡ ἰσχέαιρα Ἀρτεμις, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐχόμεναι δὲ ἐκ τοῦ καρποῦ τῶν χειρῶν ὀρχοῦνται ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀμηγύρεως τῶν θεῶν, ρυθμίζουσαι τὰ βήματα αὐτῶν πρὸς τὸ μέλος τῆς κιθάρας τοῦ ζωηρότερον καὶ γλυκυθυμότερον τότε φορμίζοντος Ἀπόλλωνος. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, κακακηλουμένου ὑπὸ τοῦ ἄσματος, καὶ ἡ αἴγλη, ἡ ἀπαστράπτουσα ἐκ τῶν μαρμαιρόντων ποδῶν τῶν χορευουσῶν θεῶν, ἐπιχέουσιν εἰς τὸν καὶ ἄλλως καλλιμορφώτατον θεὸν τοῦ φωτὸς λάμψιν οὐρανίαν. Εὐφραίνεται δὲ ἡ πατρικὴ ψυχὴ τοῦ μεγάλου Διὸς καὶ ἡ μητρικὴ ψυχὴ τῆς χρυσοπλοκάμου Λητοῦς, τῶν φιλοστόργων γονέων αὐτοῦ 2).

1) Ἰδ. Hermann Lotze, Geschichte der Aesthetik in Deutschland, München 1868, σελ. 391 - 398.

2) Ὑμνοι Ὀμηρικοὶ 2, εἰς Ἀπόλλωνα Πύθιον, 4 - 28. Ἡσίοδος, Θεογονία 36 καὶ ἐξ. Ὀμηρ. Ἰλ Α 604.